

دیوانی مسولوچی

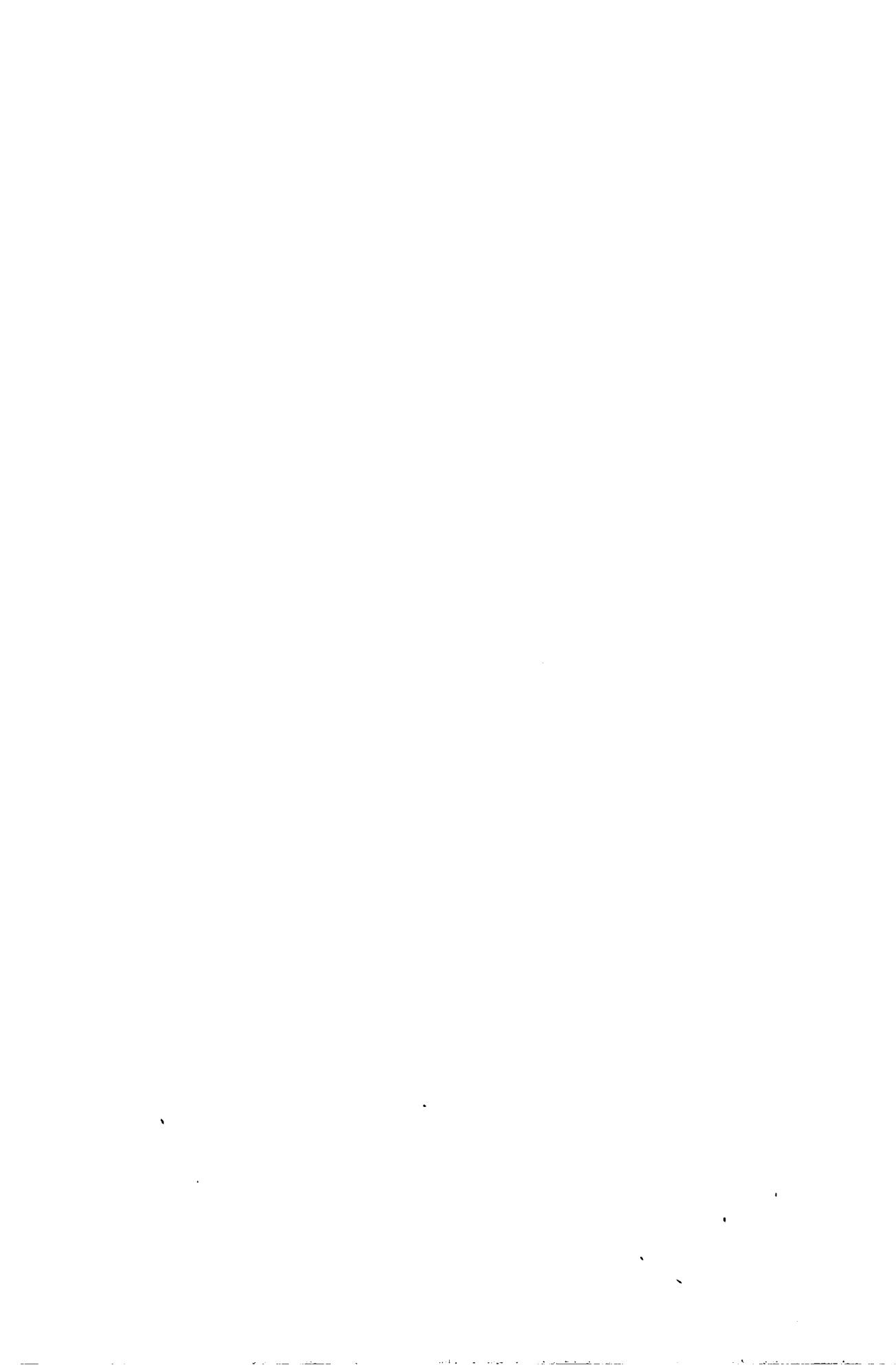
مہلا عبدورهیمی ناؤکوزی

کوکدنہ ود و
لیکولینہ ودی

محمود علی قره داغی

ئەندامى كاراي ئەكاديمياي كوردى

بہرگی دووھم

دیواره‌وی

مهلا عه پدوره‌یی ناکوزی

کوکردنە وەولیی کۆلینە وەی
محمد عەلی قەرەدانى
ئەندامى کاراي ئەکاديمىاى كوردى

به رگى دووهەم
چاپى يەكەم

دیوانی مهوله‌وی

ناوی کتیب: دیوانی مهوله‌وی

به رگی دو و هم

لیکوله‌رهوه: محمد علی قهره‌داعی

تایپ و دیزاین: ناوه‌ندی پاگه‌یاندنی ژارا

توبه‌ی چاپ: به کم ۲۰۱۵

خرخی هر دو و به رگه که (۲۰۰۰) دیناره

له بیوه به رایه‌تی گشتی کتبخانه گشتیه کان

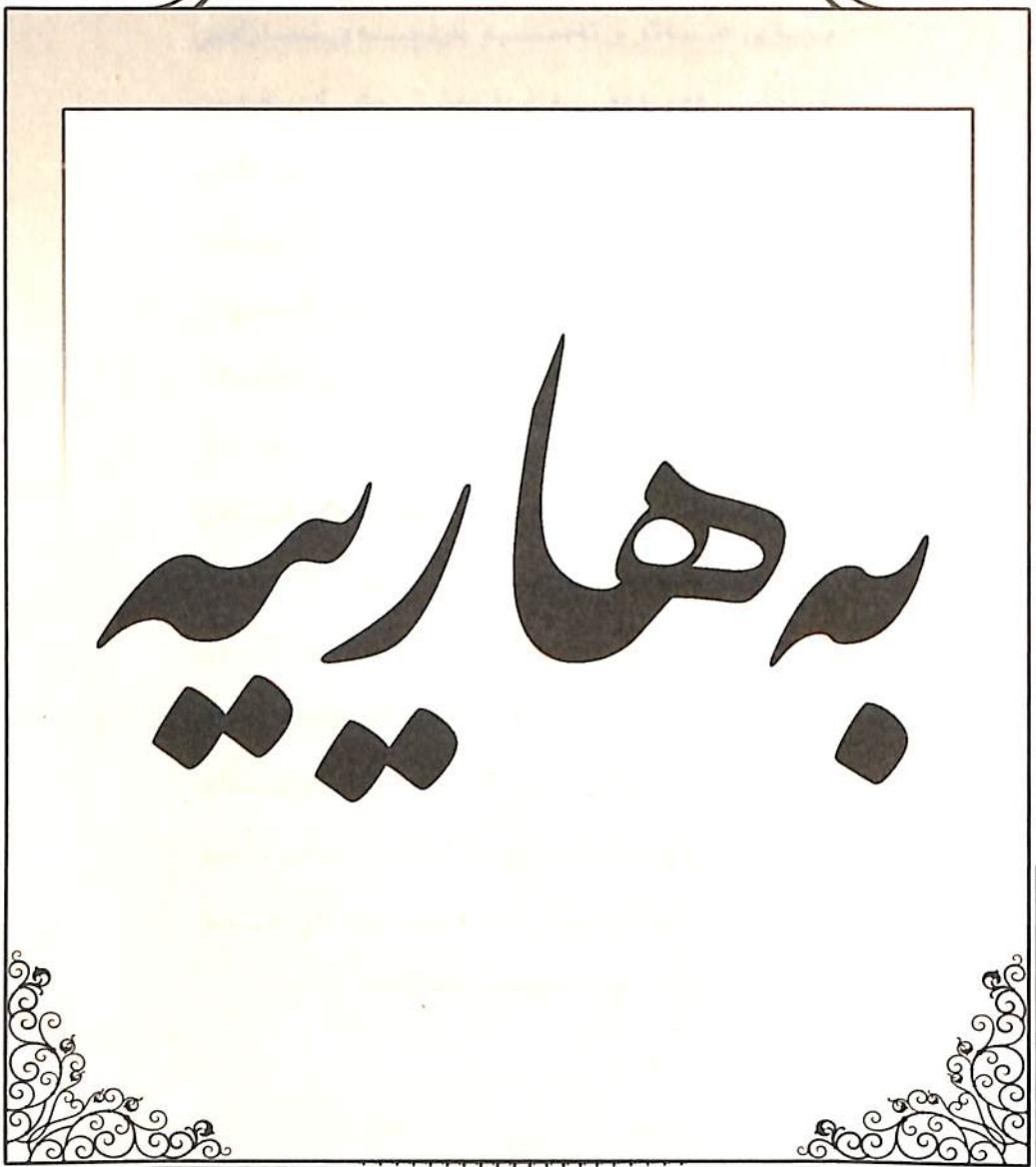
ژماره (۱۸۱۱) (۲۰۱۳) سالی پی دراوه

© سه رجهم مافه کانی ئەم بەرھەمە پاریزراوه بۆ نوو سەر

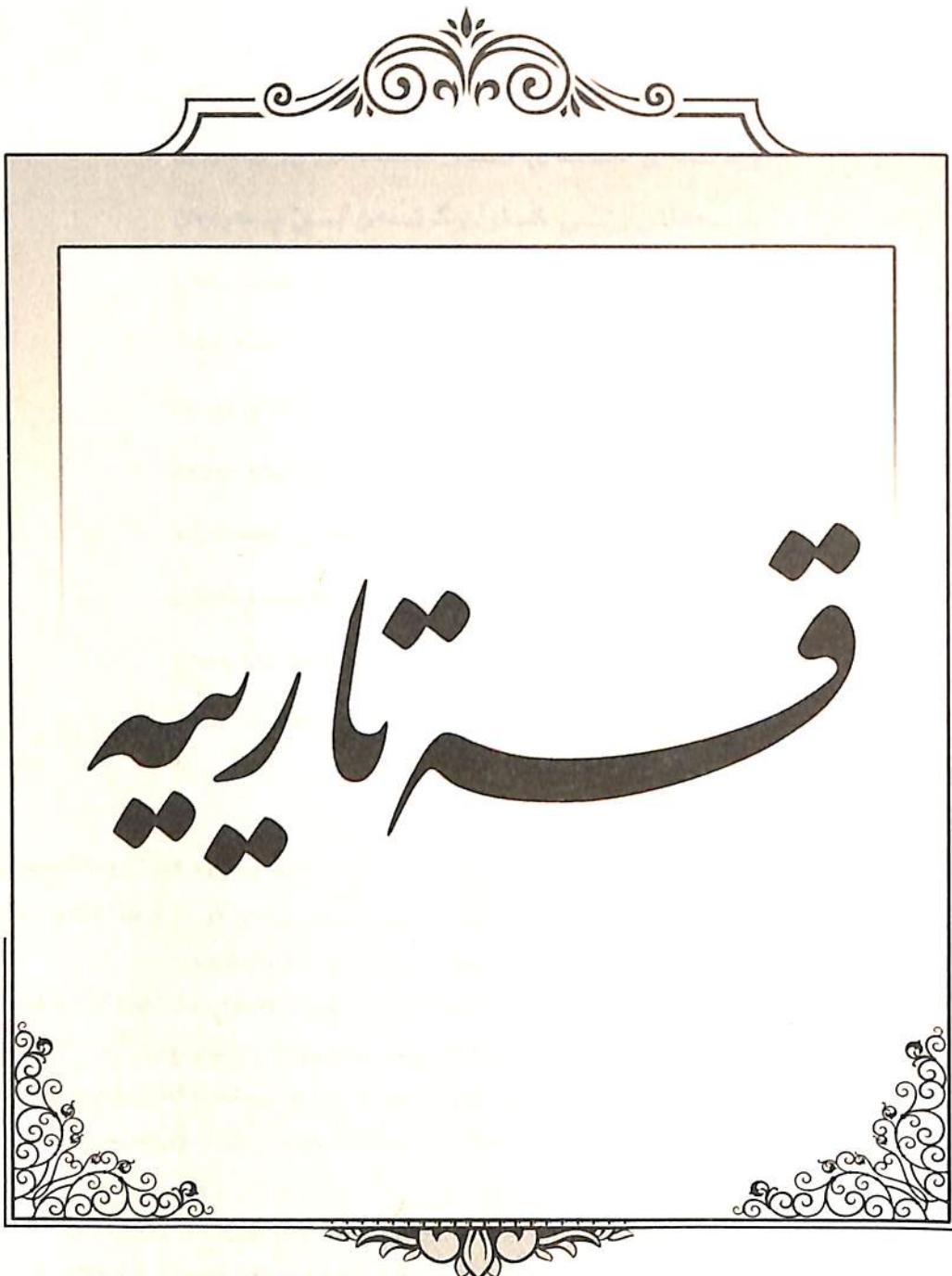
ربىگە نادىنت بە لەچاپدانووه كىزىي كىردى ياخود دابەزاندى لە سايت و تۈزۈ كۆزملايەتىيە كاندا، ياخود خۇينىدنووهى
بە دەنگ بۆ مېدىا كان بەھەر شىوازىك بىت. سەرپىنچىكارىش تۇوشى سزاي ياسائى دەبىت.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وہ سف و جو

تہاریہ

فونکلور

دلاري

ساقی نامہ

چوارینہ کان

نگان

سەرچاوه‌گەلی دى

وەك باسمىرىدووە چەندە مەچەكم چەرخابىت، بۇ سەرچاوه‌ى لىتكۈلىنىمەۋەي دیوانى مەولەوی گەپاومو، گومانىشىم نىيە دەستم بە ھەموو ياندا نەگەيشتۇوە.

كاتى خۆى كە لە بەغدا بۇوم لە (دار صدام للمخطوطات) ئى نەوساواو (دار المخطوطات العراقية) ئى نەمپۇدا سەرچاوه‌گەلىڭىم لە سەر مەولەوی لاي خۆم تۆمار كەپبۇو، بەلام دواى گۇرانى بارودقۇخ و دەسبەكارىپۇونم بۇ دیوانى مەولەوی نەمتوانى سەردانى نەو شويىنە بکەمەوهە سەرچاوه‌كان دەست بخەم.

لىئەدا ژمارەي نەو سەرچاوانە دەنۇوسم بەلكو نەگەر گۈنجا بۇ داماتوو سوودىيانلىق وەرىگىرىت:

٣٠٤٧٦: دانزاوىيکى مەولەوی.

٢٨٧٥: الفوائح.

٢١٩٧٢: زوبىدەي عەقىدە. عەبدولكەريمى كۈپى سەلیم سالى ١٣٢٨ تووسىيويەتىيەوهە.

٢٠١٤٩ / ٣: نامەيەكى فارسيي مەولەوی بە خەتى مەھمەدى كورى كەريم بەگى وارماوابى.

٤٢٢٠٢: چەند بەيىتى شىعىي مەولەوی تىتايىه.

٦٦: العقيدة المرضية (نوسخەيەكى ناتەواو)

دوا قىسىم:

قسەي دىم تىدىن كە لەم پاشكۇدا بىيانكەم و بىياننۇوسم، بەلام با لەمە زىياتى درىزىدادپىي نەكەم و كۆتايىي بەوه بىيىنم؛ نەم (ديوانى مەولەوی) يەي ئىئىرە نەوە نىيە من دەمۈىست و دەبۇو وابىت، بەلام نشۇستىي چاوم كۆسپىيکى گەورە بۇو لە نەهاتنەدى نەو ئاواتەمدا و دەبىي بلېيم: (ليس في الإمكان ابدع مما كان).

سەرچاوه چاپه کانی ئەم دیوانە

- بۇۋازىندىنەوە مىزۇرى زانايانى كورد، مەممەد عەلى قەرداغى. بەرگى يەكەم: چاپخانەسى (ومىض) ۱۹۹۸. بەرگى پىنجەم: چاپخانەسى للنساء، بەغدا. بەرگى نۆيەم: ئاراس، أربيل ۲۰۱۱

- چەردەيەك شىعىرى مەولەوى، سەلاھەدىن عەبدولقادر واعيىظ، چاپى يەكەم، هەولىر ۲۰۱۱

- دىوانى ئەممەد بەگى كۆمامسى، كۆكردنەوە و لىكۆلىنىەوە مەممەد عەلى سولتانى، وەرگىرپان و هىننانەوە شىعىرەكان بۆ سەر رىنوسى كوردى كولسۇومى عوشمان پۇور، لە چاپكراوهەكانى مەلبەندى رۆشنېرىيى هەولىر ۲۰۱۲

- دىوانى خالقى كۆمامسى، كۆكردنەوە و لىكىدانەوە حەكىم مەلا صالح ۱۳۹۰.

- دىوانى مەولەوى، كۆكردنەوە، لىكۆلىنىەوە و لىكىدانەوە و لەسەر نۇوسىنى ملا عبدالكريمى مدرس.

- دىوانى مەولەوى، انتشارات كردستان
- دىوانى وەفايى لىكۆلىنىەوە مەممەد عەلى قەرداغى، چاپخانەى كۆپى زانىارى كورد، چاپى يەكەم، بەغدا، ۱۹۷۸.

- فوائد الفوائح، تأليف ملا عبدالكريم مدرس در شرح منظومە، فوائح عبدالرحيم مولوي. بغداد ۱۴۱۶ھـ ۱۹۹۵م.

- كنگره بزرگداشت مولوي كرد، سقز، انتشارات صلاح الدين ايوبى اروميه.
- كەشكۈلى ھەورامان، مەممەد رەشيدى ئەمینى، بەرگى يەكەم، هەولىر ۲۰۱۲

- لیریکای شاعیری گهوره‌ی کورد مهوله‌وی به دیالیکتی گورانی (ههورامی) ئەنوده‌ر قادر مهه‌مدد، چاپی سیّیه‌م، سلیمانی ۲۰۰۷.
- مهوله‌وی و زیان و برهه‌می، مهه‌مەدی مهلا که‌ریم، ئاراس، چاپخانه‌ی وەزارەتى پەروەردە، ههولیئر ۲۰۰۱.
- میثووی ئەدەبی کوردى، علاء الدین سەجادى، چاپخانه‌ی معارف، بەغدا ۱۹۵۲ھ ۱۲۷۱.
- میثووی ناودارانی کورد، بابا مەردقۇخ روحانى، وەرگىزى ماجید روحانى، چاپی يەكەم ههولیئر ۲۰۱۱.
- يادى مەردان، مهلا عبدالکريمى مدرس، چاپخانه‌ی كۆرى زانیارى عێراق، بەغدا، ۱۹۸۳.
- تحقيق النصوص ونشرها عبدالسلام هارون، الطبعة الثانية، مطبعة المدنى القاهرة. ۱۹۶۵ھ ۱۳۸۵م.
- گوڤارى ئاینده، ژماره: ۷۲، ئاياري ۲۰۰۷.
- گوڤارى ئەکاديمى، ژماره: ۱۶.
- گوڤارى ئەکاديمى، ژماره: ۲۰۱۲/۲۱.
- گوڤارى كۆرى زانیارى کورد، ژماره: ۲/۲
- گوڤارى كۆرى زانیارى کورد، بەرگى شەشەم، ۱۹۷۸.
- گەلاویز، ژماره: ۴، سالى ۴ ى نيسانى ۱۹۴۸.
- گوڤارى کاروان، ژماره: ۱۳.
- گوڤارى مەھاباد، ژماره: ۱۳۱.
- مامۆستاي کورد، ژماره: ۷.
- ديدارى مهوله‌وی، ۲۰۱۰.
- ميهره‌جانى مهوله‌وی، ۲۰۱۰.

فەرەنگ

ئەلەف

ماناکەی	وشە	ماناکەی	وشە
ئاگر، بىنە	ئار:	نزيك بەرهۇوه،	ادن:
خۆپازاندنهوھ	ئارايىش:	مەبەست ئەوهىيە كە	
كىتىيىكە لەنزيكى بانە	ئاربەبا:	لە شەوى مىعراجدا	
ئەو ئارددەي لەزېرىر بەرداشەوھ	ئاردهشان:	خودا بە پىغەمبەرى فەرمۇو: نزيك بەرهۇوه.	
دەردەچىت.		الله اعلم، خوا ئەزانى	الله ئالەمهن:
ئەمرق	ئارق:	ئاگرپىرئىن، ئاگر	ئاتەشپارە:
دارپزاو	ئاروفته:	وھشىن، پىزىسىك	
بەلى	ئارى:	ئاگردان	ئاتەشخانە:
ئەعزام	ئازام:	كىتىيىكە لەنزيكى	ئاتەشىغا:
تەعزىيە	ئازىيەتى:	پاوه	
بەردەرگا، ئاستانە	ئاسانە:	كىتىيىكە لە نزيكى	ئاخ داخ:
بەرقاپىت	ئاسانەت:	قەسىرى شىرىن	
ئاش	ئاساو:	قىامەت	ئاخ:
بەجىھەيل	ئاستىن:	دوايىيەتى	ئاخكارشەن:
ئاش	ئاسيا، ئاسياو	ئەو	ئاد:
ئاشەوان	ئاسياوچى:	زانستىكە باسى	ئاداب:
ورىابۇونەوھ	ئاكاھى:	شىۋەي گفتۇگو و	
پر	ئاگىن:	موناقەشەكردن	
جوان و رازاواھ	ئالا:	ئەكا، ئوسوولۇن	

پیش‌ستی شیعره‌گان

ئاخر مەعلوم بى - خۆ - ئەغىارەنى ٩١٣	ئاخ ! رۇم بېرىاوه، رۇم نە بېرىاوه ٥٢٥
ئاخر نەك ئىتمەيچ داخ نە دلىنىمى ٧٩٣	ئاخ ! من و شەوالھەر دوو ھامفەردىن ٤٣٧
ئاخر ئازىزىم تەوانام چۈونەن ؟ ٥٧٢	ئاخ و داخ دل دەردىيان ساپىش ٨٩٩
ئاخۆم دەم دەمەن دەم بىدا وە من ؟ ٩٥٢	ئاخ ترسىياگە كەى گىر ئاواھەرەدە وىم ! ٤٦٨
ئادابش زەريف، خولقىش چۈن حۇورەن ٦٥٠	ئاخ پەى (خىر اماى بىبا كردا ش) كەم ٩٢٩
ئارام و تاقەت جە لام كۆچ كەردىن ٤٦٥	ئاخ پەى خەلۋەتى بىديام وە بى خەم ٩٣٣
ئارەزۇوم ئاماي نامەكەى تو بى ٧٧٤	ئاخ پەى مىلاوى ! نەسىم وەختىشەن ! ٧٩٢
ئارەزۇومەند بۇ پەى رېزە رازش ٦٧٣	ئاخ جەفای چەپگەرد دىسان كارى كەرد ٣٦٩
ئارەزۇومەندىيى جە حەد وېرىدەن ٥٦١	ئاخ جەى تەدبىرە ! داخ جە و تەقدىرە ! ٥٠٢
ئارەزۇوي تەواف روخسار توشەن ٩١٩	ئاخ داخان نەشاط جە بىتىخەندە وىم ٧٧٠
ئارەزۇوي خەدەنگ بەنجەكەى توشەن ٩٠٦	ئاخ زانايى ئەو چىش كەرۇو چەنىي ؟ ٣٢٥
ئارەزۇوي دىدار يارانم كەردىن ٤٦٩	ئاخ چراخ چە ئاخ ! ئاخ پەى ئاخدارى ! ٩٠٥
ئارەزۇوي وە گەرم دىدار توشەن ٧٤٧	ئاخ فەلەك جە دەس كەچپەفتارىي تو ! ٣٦٩
ئارەزۇوي ئازىز وەنم سەرداوه ٣٧٢	ئاخ قودرهى زەمین دەرۇونم كەم بى ٦١٧
ئارەزۇوي ئاماي مەرگ وېت كەردىن ٩٣٣	ئاخ مار زامدارھەر پىتچىياگە وىم ٦٢٢
ئارق راگەم كەوت نە ئامىن كەرى ٩٠٠	ئاخ مەيل تازەن پاسە كەردىن پېت ٤٨٨
ئارق من دەردم سەرمەشق قەيسەن ٨٤٥	ئاخ نە جەهدوجەخت، داخ زامەت سەخت ٦٤٢
ئارق يەك جىلوھش ما نە رووی كاردا ٥٠٦	ئاخ يار جەى دىيار سا بۇ وە دىيار ٩٧٥
ئارى تا پەى ئەو من رۆمەن چۈن شەو ٦١٨	ئاخ ! هەرجەفات كەرد، داخ ! بىت وە هوونىم ٨٨٨
ئارى واچىن تانەي بەدكاران ٩١٩	ئاخ ! يەكجارھەر داخ تو سەۋەزەن فەلەك ٣٤٦
ئارى ئارق خاصل دەماخى دارق ٨٤٣	ئاخ پەى ئەغىار جەمن وېرىدەي ٧٥٥
ئازاد بىت جە بەند بەستەي زەمانە ٥٥١	ئاخ رۆقى وەھار نەوجهۋانىمەن ٤٧٤
ئازاد كەر چۈن دل بى دەرداڭ جە بەند ٣٥٥	ئاخ سەرمەشقەن پەرىي مەيخواران ٨٤٨
ئازاد كەر گەردىن ئاخى لومامەن ٤٣٤	ئاخ سەفەرەن، را خەيلى دوورەن ٥٦٦
ئازار بى پەريش موژەي نەدىدەم ! ٤٨٨	ئاخ شى وە شىو (دەرە دىزان) دا ٦٩٤
ئازار دابق تاي زولف زەنجىرت ٥٦٧	ئاخ گاھ و گاھ ياد من پېت بۇ ٨٤٤
ئازار نەدق هېچ ساي گەردىن زەرد ٨٢١	ئاخ گەرمىان ساپىش كەرد زامت ٥٣٤
ئازارم جە وىم بىتازام كەردىن ٣٧٣	

بابهت و سهرباسه‌کانی دیوانی مهوله‌وی

۴.....	نمونه‌ی چند دهستخه‌تیکی مهوله‌وی
۹.....	پیشکه‌شکردن
۱۱.....	پیشه‌کی
۱۲.....	مهوله‌وی بليمه‌ت
۱۵.....	سوپاس و پیزانین
۱۶.....	دوا و ته و تکا
۱۹.....	سهرهتای لیکولینه‌وهی دیوانی مهوله‌وی
۲۱.....	سه‌رچاوه و دهستخه‌کانی دیوانی مهوله‌وی و رهمز و هیمامکانیان
۲۲.....	کورته‌باستیکی ئەم سه‌رچاوانه -کەشکۆلی شیخى حىسامەدین-
۲۵.....	کەشکۆلی مەلا عەبدوللای مەريوانی (م)
۲۷.....	کەشکۆلی مەلا فەتاحى كاگرددلى (ف)
۲۹.....	کەشکۆلی مينبه‌ريي (من)
۳۱.....	کەشکۆلی مەله‌وی (مو)
۳۳.....	کەشکۆلی گولزارى به‌هار (گول)
۳۵.....	کەشکۆلی توفيق (ت)
۳۷.....	کەشکۆلی مەلا عەزىزى رىشاوېي (ر)
۳۹.....	کەشکۆلی حەميدەخان (حە)
۴۱.....	کەشکۆلی رەشيد ھەمه‌وەند (رەشيد)
۴۵.....	کەشکۆلی عەبدورەحمانى كورپى سەييد عەبدوللای مودەپىس(مد)
۴۷.....	کەشکۆلی شیخ ئەحمدەدى شاقەلا (ق)
۵۰.....	کەشکۆلی عيرفان يان كەمەتوو (عف)
۵۳.....	کەشکۆلی مەھمەد صادقى ھەبىهت (ھە)
۵۰.....	کەشکۆلی ناياب (نا)
۵۷.....	کەشکۆلی عەبدول قادر (عب)
۵۹.....	کەشکۆلی حەسەنى شەريفابادى (ش)
۶۱.....	کەشکۆلی ئەلمانيا (ما)
۶۲.....	کەشکۆلی سەقز (سق)
۶۵.....	کەشکۆلەكانى مامۆستا سەيدتاهىرى ھاشمى (ها، ھا/۱ ، ھا/۲)

۷۲.....	که شکولی جوانپیشی (ج)
۷۵.....	که شکولی عه بدوللای ماسی (قوجه کهندی) (س)
۷۷.....	که شکولی مهستوره (مه)
۷۹.....	که شکولی عه بدو صه مهد (ص)
۸۱.....	که شکولی مه حروفه (مح)
۸۳.....	به یاضی بین ناو (بین)
۸۵.....	به یاضی دووسه ره (دوو)
۸۷.....	ده سخه‌تی کتبخانه‌ی شورای میللی تیران (شو)
۸۹.....	به یاضی سهید نه جمه‌دین (نجم)
۹۱.....	که شکولی قادری سولتان پهناه (پ)
۹۴.....	که شکولی صالح (ل)
۹۶.....	که شکولی عه لی کوپی عه بدوره حیم به گ (عل/ا)
۹۸.....	که شکولی عه لی (عل)
۱۰۰.....	که شکولی سه له سیی (سل)
۱۰۲.....	روزنامه‌ی کوردستان (کو)
۱۰۳.....	که شکولی گولان (گولان)
۱۰۵.....	که شکولی عه بدولله تیف و نه صرولا
۱۰۶.....	منشات
۱۰۷.....	كنز الانوار
۱۱۰.....	ژیانی مهوله‌وی
۱۱۲.....	خیزان و منالی مهوله‌وی
۱۱۳.....	مهوله‌وی و عه بدوللای پاشا و عه نبه رخاتون
۱۱۴.....	پشته و بنه چه‌ی مهوله‌وی
۱۲۰.....	مامۆستا سهید تاهیر لەم باره‌وە نووسیویه
۱۲۲.....	کوچی دوایی مهوله‌وی
۱۲۳.....	شیوه‌ن بۆ مهوله‌وی
۱۲۵.....	شیوه‌نی داخی بۆ مهوله‌وی
۱۳۳.....	مامۆستایانی مهوله‌وی
۱۴۱.....	هاوه‌لآنی مهوله‌وی
۱۴۸.....	دۆست و هاوه‌لآنی مهوله‌وی لە گهوره پیاوان و بەرپرسانی ئە و سەردەمە

۱۵۰.....	ربیازی ته ریقه‌تی مهوله‌وی
۱۵۲.....	عیشقی مه‌جاذبی و حه‌قیقی مه‌وله‌وی
۱۵۸.....	شیخ و مورشیده کانی مه‌وله‌وی
۱۶۰.....	دانراوه کانی مه‌وله‌وی
۱۶۲.....	ریزی مه‌وله‌وی له لای دهسته لاتداران و به‌پرسانی
۱۶۴.....	نه‌دهبی مه‌وله‌وی ، نه‌دهبی ناسک
۱۶۹.....	قوناغه کانی شیعری مه‌وله‌وی
۱۷۲.....	ته‌وهر و بابه‌ته کانی شیعری مه‌وله‌وی
۱۷۴.....	نه‌و شاعیرانه‌ی مه‌وله‌وی شیعیریانی تیله‌لکیشی شیعری خوی کردوده
۱۷۵.....	نوكته و قسه‌خوشکانی مه‌وله‌وی
۱۸۲.....	توانای شیعر و زانستی مه‌وله‌وی له روانگه‌ی زانايانه‌وه
۱۸۸.....	نه‌لکه‌یه‌کی ونبوو
۱۸۹.....	ساقی و باده و ساز و سه‌متاوری مه‌وله‌وی
۲۰۱.....	مه‌وله‌وی و نه‌حمده‌دبه‌گی کوماسی
۲۰۳.....	بايه‌خدان به دیوانی مه‌وله‌وی
۲۰۵.....	سه‌رچاوه کانی دیوانی مه‌وله‌وی
۲۰۷.....	سه‌رچاوه‌ی دی
۲۱۰.....	تیداچوونی شوینه‌وار
۲۱۲.....	دیوانی مه‌وله‌وی ماموستا مه‌لا عه‌بدلکه‌ریمی موده‌ریس
۲۱۵.....	دیوانی مه‌وله‌وی حه‌سهن گوران و مه‌محمد حیجازی
۲۱۶.....	ریساله‌ی عیشقی سوّران سنه‌یی
۲۱۷.....	سه‌رچاوه‌گه‌لی دی
۲۱۹.....	به‌رnamه‌ی لیکولینه‌وه‌ی دیوانی مه‌وله‌وی
۲۲۰.....	گرفتی لیکوله‌ر له دیوانی مه‌وله‌ویدا
۲۲۲.....	به‌رnamه‌که
۲۲۷.....	بیرخستنه‌وه‌یه‌ک
۲۳۸.....	نووسینه‌وه‌ی ده‌قه‌که
۲۴۰.....	کوکردنه‌وه‌، لیکولینه‌وه‌، ساگردنه‌وه‌، لیکدانه‌وه‌
۲۴۴.....	ئال‌لوزی له دیوانی مه‌وله‌ویدا
۲۴۶.....	پارچه بلاونه‌کراوه کان

دیوانی مهوله‌وی

۱۲۷۰

۲۵۰.....	دابه‌شکردنی پارچه شیعره کان به پیشی بابه‌تکانیان
۲۵۰.....	نه نجامیک
۲۵۲.....	پاشکویه‌ک بق دوکتور محمد صدیقی موفتیزاده
۲۵۵.....	داستانی زیانیکی قهقهه بیونه کراوه
	دیوانی مهوله‌وی
۲۹۱.....	ثایینی
۳۰۵.....	عه‌قیده و فهله‌فهه و موناجات
۳۲۴.....	موناجات
۳۶۱.....	کومه‌لایه‌تی
۳۶۷.....	سکالا و دهرده دل
۴۹۳.....	شیوه‌ن
۵۰۹.....	نامه‌کان
۸۳۵.....	به‌هاریبیه
۸۶۷.....	وه‌سف و جوانی
۸۸۵.....	قهه‌تاریبیه
۸۸۹.....	فولکلور
۹۰۳.....	دلداری
۹۲۱.....	ساقی نامه
۹۲۷.....	مهوله‌وی و جراحیات
۹۳۱.....	چوارینه‌کان
۹۶۵.....	تاكه‌کان
۹۸۷.....	نامه‌کانی مهوله‌وی
۱۰۳۷.....	لیره‌و له‌وی
۱۰۰۰.....	پاشکویه‌ک
۱۰۶۹.....	سه‌رچاوه چاپه‌کانی نئم دیوانه
۱۰۷۱.....	فهره‌نگزک
۱۱۴۵.....	پیش‌ستی شیعره کان
۱۲۶۷.....	بابه‌ت و سه‌رباسه‌کانی دیوانی مهوله‌وی

دیوان مهوله‌وی

ئەم دیوانە:

- ئەمە يەكەم جارە دیوانى مهوله‌وی لىتكۈلىنەوەي لەپرووی نزىكەي (٥٠) بەياض و كەشكۆل و دەستخەتەوە بۇ بىكىت.
- ئەم دیوانە زىاد لە (٩٠) پارچە شىعىرى تىدايە كە يەكەم جارە لە دیوانى مهوله‌ویدا بىلاو دەبنەوە.
- ئەمە يەكەم لىتكۈلىنەوەي زانستىيە بەم چىرو پېرىيە لە بوارى ئەدەبى كوردىدا تا ئىستە ئەنجام درايىت.

• مامۆستا سەيد تahirى هاشمى لەسەر پارچە شىعىنىكى مهوله‌وی نوسىيىيە:

ئەبى ئىنساف بىدەين كە (مهولانا عبدورەحمانى جامى)ش بەم بەرزىيەتى و زىبائىيە مەدھى خواجە عەبدوللەئى حرارى نەكردووه.

• دوكتۆر مەممەد صەديقى موقتى زادەش مهوله‌وی ناوەدنى بە (توجارباشى سەرقافلەي ئەدەب) و ئەلى:

(...) بلىمەتىكى وەھاى لى دەرھاتووە كە ئىتر دايىكى رۆزگار بۇي پىكناكەوى كە وەھا رۆلەيەكى ھەلکەوتتو لە داوىنى خۆيداباربەيتى!

